

EXCLUZIUNEA SOCIALĂ CA EFECT NEGATIV AL MIGRAȚIEI ASUPRA PERSOANELOR VÂRSTNICE DIN REPUBLICA MOLDOVA

SOCIAL EXCLUSION AS NEGATIVE EFFECT OF MIGRATION ON THE ELDERLY PERSONS IN REPUBLIC OF MOLDOVA

Ecaterina GARABAJII, doctorandă,
Institutul Național de Cercetări Economice al AȘM

Summary

A less studied aspect of migration, but which in recent times has aroused great interest is the impact of migration on those who remain in the country, namely children without parental care and aged parents. Parents of migrants often have to bear the heaviest physical and emotional burden caused by migration. A worrying consequence of migration for the elderly is their social exclusion.

Keywords: social exclusion, migration, elderly persons, physical and emotional burden, remittances.

În ultimele decenii, statele sociale din întreaga lume sunt sub continuă presiune severă a unui șir de schimbări sociale profunde, la care ar trebui de atribuit globalizarea, progresul tehnologic, tendințele migraționiste și demografice, inclusiv îmbătrânirea populației, transformarea ideologiilor existente [1, p. 4–5].

După destrămarea Uniunii Sovietice în anul 1991, toate țările ex-sovietice au trecut printr-o serie de transformări semnificative. Tulburările sistemului politic și economic după obținerea independenței au incitat un număr mare de procese noi care au perturbat și schimbat economia și societatea acestor țări. Republica Moldova nu face excepție în acest sens.

În prezent, în Republica Moldova se desfășoară două procese demografice puternice, ambele pot rezulta în excluziune socială a persoanelor vârstnice, și anume: migrația și îmbătrânirea populației.

În condițiile îmbătrânirii populației, problema excluziunii acestora capătă o însemnătate tot mai mare. Îmbătrânirea este un proces demografic, care are consecințe social-economice profunde.

Una dintre modificările ce au urmat după obținerea independenței a devenit procesul migrațional, care este prezentat de două abordări migraționale principale: plecarea la muncă sau în căutare de lucru peste hotare, dar cu intenția de a reveni, și emigrarea autorizată, adică emigrare pe termen lung sau pentru totdeauna din țară [3, p.13]

Conform datelor oficiale ale Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, în anul 2014 comparativ cu anul 2006 numărul persoanelor în vârstă de 15 ani și peste care lucrează sau sunt în căutarea unui loc de muncă în străinătate a crescut cu 31,8 mii (sau de 1,1 ori) (Fig. 1). Numărul persoanelor în cauză era într-o creștere permanentă, excepție au constituit-o anii 2008-2009, când numărul populației aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate era în scădere.

Majoritatea persoanelor plecate sunt căsătorite, vârstele fiind cuprinse între 25-35 ani. Cea mai mare parte a structurii migranților constă din persoane în cea mai activă vârstă: în numărul total de migranți în vârstă de 15-44 ani constituie 77,5 %. Ponderea migranților în vârstă de 15-44 ani în numărul total de migranți din mediul rural constituie 80,3%, în timp ce în oraș – 70,6%.

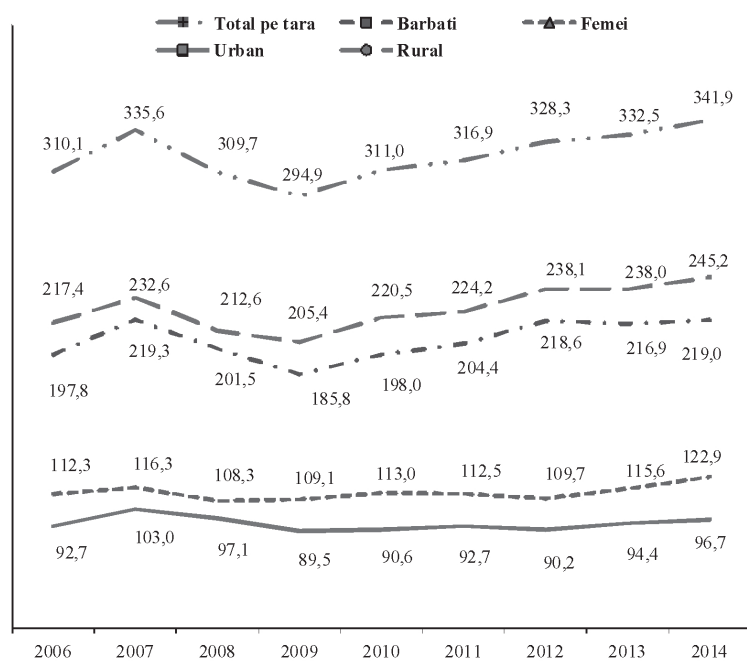

Fig. 1. Populația de 15 ani și peste aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate pe sexe și medii (anii 2006-2014), mii persoane

Sursa: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/03%20MUN/MUN07/MUN07.asp>

Principalele țări de destinație ale migranților moldoveni în anul 2014 erau: Rusia (68,1%), Italia (14,5%), Israel (2,5%), Turcia (2,2%), Ucraina (1,3%), România (1,1%), Grecia (0,6%), Portugalia (0,6%), alte țări (9,1%).

Emigrarea cu scopul de a se stabili cu domiciliu permanent sau temporar în străinătate, deși continuă să fie actuală și până în prezent, totuși are tendință de reducere. Astfel, ca numărul emigranților autorizați a scăzut în anul 2014 comparativ cu anul 2006 de aproximativ 0,4 ori.

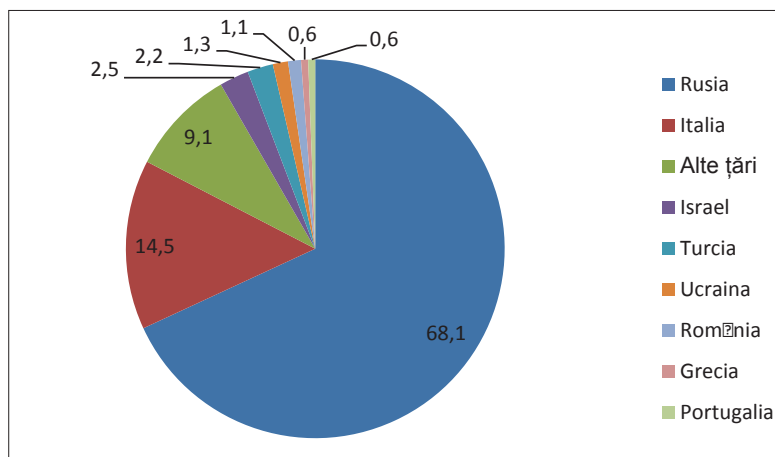

Fig. 2. Populația de 15 ani și peste aflată la lucru sau în căutare de lucru în străinătate după țara de destinație, anul 2014

Sursa: calculat și construit în baza datelor BNS.

Tabelul 1. Numărul migranților plecați pentru a se stabili cu domiciliul permanent sau temporar în străinătate

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Austria	42	13	1	10	15	22	21	28	32
Belarus	222	187	122	125	100	74	48	72	82
Bulgaria	2	4	14	26	19	9	8	8	6
Canada	18	12	5	10	5	6	6	4	5
Cehia	27	24	40	77	57	43	56	48	6
Germania	253	253	195	264	220	179	218	256	223
Israel	201	140	137	278	232	204	198	169	210
Italia	0	1	1	23	27	19	0	4	10
Kazahstan	22	20	14	31	33	27	29	17	28
Norvegia	2	2	13	5	2	26	8	9	8
România	8	4	5	11	15	14	9	9	9
Rusia	2 890	3 110	2 663	1 866	1 162	858	772	684	788
SUA	612	695	588	899	523	538	245	160	285
Turcia	2	0	3	1	1	21	17	16	22
Ucraina	2 350	2 663	3 163	2 952	2 227	1 827	1 360	1 054	602
Alte țări	34	44	24	85	76	53	31	47	58
Total	6685	7172	6988	6663	4714	3920	3026	2585	2374

Sursa: <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/02%20POP/POP07/POP07.asp>

Cele mai atractive țări pentru stabilire cu domiciliul permanent pentru cetățenii Republicii Moldova rămân: Ucraina (42,7%), Rusia (34,7%), SUA (10,7%), Germania (4,8%), Israel (4,2%), Belarus (2,4%) și Austria (0,4%).

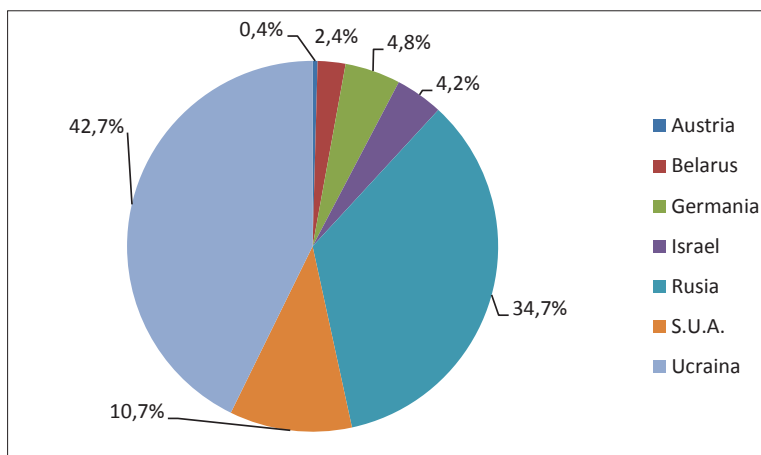

Fig. 3. Structura emigranților, în funcție de țara de destinație, anii 2006-2014, %
Sursa: calculat și construit în baza datelor BNS.

Pentru o țară cu nici 4 milioane de persoane, plecarea permanentă constituie o problemă semnificativă. Nu este de mirare faptul că tema migrației a stârnit interesul mai multor cercetători și politicieni. Deși au fost efectuate numeroase cercetări în domeniu, mai rămân de studiat unele aspecte ale procesului migrațional.

Un aspect mai puțin studiat al migrației, dar care în ultimul timp a stârnit un mare interes, este impactul migrației asupra celor ce rămân în țară, și anume copiii rămași fără grija părintească și părinții vârstnici ai migranților. Modelul migrațional existent în Republica Moldova constă în plecarea persoanei de vârstă relativ tânără, care emigrează în căutarea oportunităților economice mai favorabile pentru familia sa. Poate că persoana plecată, peste câțiva ani, va reuși să-și întrească familia. Însă cam rare sunt cazurile când migrantul își cheamă și părinții. Părinții migranților deseori au de suportat cea mai grea povară fizică și emoțională provocată de migrație.

Potrivit lui M. Constantinescu, în cadrul perspectivei propusă de noua economie a migrației, „decizia de migrație aparținând familiei/gospodăriei face parte din strategia de minimizare a riscului (legat de pierderea venitului, șomaj etc.) prin diversificarea surselor de venit (remitențe)” [2, p.13].

Migranții, ca regulă, încep procesul lor migrațional în calitate de lucrători sezonieri, cu scopul de a agonisi cât mai mult pentru putea ajuta pe cei rămași acasă. Cât timp familia se află în țara de baștină, toți membrii familiei profită de remitențe, însă îndată ce migrantul își ia familia (soțul/soția și copiii) părinții

rămăși acasă nu mai contează pe ajutorul lui, deoarece cea mai principală datorie a fiecărui părinte este să aibă grijă de copiii săi.

Când sunt plecați ambii soți, deseori copiii lor rămân cu bunici. Cineva va avea, probabil, o atitudine mai pragmatică și o să spună că persoanele vârstnice au un interes deosebit de a menține nepoții lângă ei, pentru că în acest caz migranții vor continua să le trimită remitențe. Dar aici nu este vorba doar de bani. Într-o astfel de situație nepoții sunt o verigă de legătură între părinți și bunici. Astfel, putem observa o dezvoltare de noi relații între generații, care sunt utilizate de vârstnici ca încă o strategie de adaptare și de incluziune socială. După ce urmează reîntregirea familiei (a părinților migranți cu copiii lor), migranții tot mai rar își vizitează părinții bătrâni. Vârstnicii nu au o altă alternativă decât să accepte slăbirea legăturilor cu copiii lor sau practic pierderea acestora.

O consecință îngrijorătoare a migrației pentru persoanele vârstnice este excluziunea socială a acestora. Deși bătrânii suferă enorm în urma plecării copiilor lor, deseori anume ei sunt cei care îi îndeamnă să plece în speranța că în străinătate vor găsi o viață mai bună.

Între migrația și persoanele vârstnice există o legătură bidirecțională: migrația are un impact puternic asupra persoanelor vârstnice, iar vârstnicii au un rol deosebit de important în inițierea și susținerea migrației. De multe ori, anume ei aduc cea mai mare contribuție în procesul migrațional la diferite etape ale acestuia. În contextul dat putem menționa următoarele:

- migrația este văzută ca strategia de supraviețuire a familiei;
- persoanele vârstnice sunt educatori pentru nepoții lor;
- importanța persoanelor vârstnice la consilii de familie și luarea deciziilor este indiscutabilă.

Rolul persoanei vârstnice în luarea deciziilor în calitate de capul gospodăriei casnice precum și în îngrijirea nepoților nu poate fi subestimat.

Migrația influențează puternic viața persoanelor vârstnice, având atât efecte pozitive, cât și negative asupra societății în ansamblu. Printre efectele pozitive ale procesului migrațional asupra persoanelor vârstnice putem menționa:

- sunt principalii beneficiari de remitențe¹;
- acces la servicii medicale calitative/costisitoare;
- tratament peste hotare (în cazul în care copiii muncesc legal);
- medicamente din străinătate;
- odihnă în afara țării;
- ajutor din partea nepoților (în cazul în care aceștia sunt adolescenți), etc.

Consecințele negative ar fi următoarele:

- singurătatea;

¹ În anul 2014, în gospodăriile formate numai din vârstnici transferurile din afara țării au constituit 6,5% din totalul veniturilor disponibile, iar în gospodăriile cu vârstnici și alte persoane - 13,7% <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4916> (accesat 23.02.2016)

- neliniștea pentru copii;
- povara dublă (în cazul în care nepoții lăsați în grija lor, sunt de vârstă mică);
- stările de anxietate;
- depresiile;
- plasarea persoanelor vârstnice în instituții sociale²;
- stările de urgențe medicale fără posibilitatea de a apela la ajutor etc.

Concluzionăm:este imposibil de a opri procesul migrațional. Dar ar fi de dorit de atenuat efectele negative ale migrației asupra persoanelor vârstnice, copiii cărora sunt plecați la muncă sau cu scopul de a se stabili cu domiciliul permanent peste hotare.

Deseori migrația este unica soluție pentru multe familii din Republica Moldova în vederea diminuării sărăciei. Unica, dar nu și cea mai bună, deoarece în urma migrației au de suferit atât copiii migranților, cât și părinții vârstnici ai acestora. Persoanelor vârstnice singurate, cât și celor în grija cărora rămân nepoții, trebuie să li se acorde tot felul de sprijin, precum ajutor psihologic și social, să fie organizate grupe pe interese etc. De asemenea, este necesar de a elabora programe de diminuare a excluziunii sociale și izolării persoanelor vârstnice, de a dezvolta servicii destinate persoanelor vârstnice.

Referințe bibliografice

1. Banting K., Kymlicka W. Multiculturalism and the Welfare State: Setting the Context. În: Multiculturalism and the Welfare State. Recognition and Redistribution in Contemporary Democracies/ed. by K. Banting, W. Kymlicka. Oxford: Oxford University Press, 2006.
2. Citat după Feraru P. D. Migrațiune și dezvoltare. Aspecte socioeconomice și tendințe. Iași: Lumen, 2011.
3. Raport analitic. Profilul migrațional extins al Republicii Moldova, 2007-2012. Chișinău, 2013.
4. Raport social anual 2014. Chișinău, 2015.
5. <http://statbank.statistica.md/pxweb/Database/RO/03%20MUN/MUN07/MUN07.asp>
6. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=4916>

² Conform datelor furnizate de către structurile teritoriale de asistență socială, în anul 2014, în republică au activat 100 instituții sociale care au prestat servicii sociale pentru 7551 persoane/familii adulte și cu dizabilități, dintre care 15 centre de zi, 11 centre de plasament temporar, 40 centre multifuncționale, 5 centre de reabilitare socio-medicală și 29 centre de plasament de lungă durată. [Raport social anual 2014, Chișinău, 2015, p. 95]